

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNING TEXNOLOGIK TADBIRKORLIKKA TA'SIRI

Omonova Gulshanoy Ulug'bek qizi

Toshkent kimyo texnologiya instituti.

Sanoat muhandisligi va menejmenti fakulteti

4-kurs talabasi

gulshanoyomonova1@gmail.com

Aliyeva Janat Askarovna

Toshkent kimyo texnologiya instituti,

Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti kafedrası,

katta o'qituvchisi

alievajanat747@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning texnologik tadbirkorlikdagi o'rni va ta'siri tahlil etiladi. Raqamli iqtisodiyot, internet va zamonaviy texnologiyalar asosida shakllangan iqtisodiy tizim bo'lib, u tadbirkorlik faoliyatini tubdan o'zgartirib, yangi imkoniyatlar va chaqiriqlarni keltirib chiqarmoqda. Bundan tashqari, raqamli iqtisodiyotning tadbirkorlik uchun keltirgan xavflari va imkoniyatlari ham ko'rib chiqiladi. Raqamli texnologiyalar orqali erishilayotgan samardorlik, xarajatlarni qisqartirish va bozorda raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatlari tadbirkorlik faoliyatining yangi yo'nalishlari bilan alohida ta'kidlanadi. Shuningdek, maqolada raqamli iqtisodiyotning asosiy tushunchalari, uning tadbirkorlikka ta'siri, yangi biznes modellar va innovatsiyalar, onlayn platformalar va startaplarning roli keng muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, texnologik tadbirkorlik, innovatsiyalar, raqamli transformatsiyalar, startaplar, ma'lumotlar tahlili,

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

sun'iy intellekt, e-tijorat, kiberxavfsizlik, mobil texnologiyalar, raqamli platformalar, raqamli xizmatlar, globalizatsiya, investitsiyalar, o'sish imkoniyatlari, biznes modellar, mahsulot innovatsiyalari, blokcheyn, big data, IoT, raqobatbardoshlik.

Kirish

Raqamli iqtisodiyotning boshlanishi va rivojlanishi bir qancha bosqichlarga bo'lingan. Dastlab, 1980-yillarda raqamli iqtisodiyotning asoslari paydo bo'la boshlagan. Bu davr, kompyuter texnologiyalari va internetning rivojlanishi edi. 1991-yilda WWW(World Wide Web) ning joriy etilishi bilan onlayn savdo va elektron tijorat rivojlana boshladi. 2000-yillarda, raqamli iqtisodiyotning kengayishi davom etdi, ya'ni raqamli texnologiyalar, mobil telefonlar va internetga kirish imkoniyati kengaydi. O'sha davrdan ,to shu kungacha raqamli iqtisodiyotning o'sishi davom etmoqda. Ayniqsa, bulutli texnologiyalar, katta ma'lumotlar (big data), sun'iy intellekt va blokcheyn kabi innovatsiyalar bilan bog'liq bo'lmoqda.

Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot global iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylangan. Internet va zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi, ma'lumotlar oqimining ko'payishi, va innovatsion yechimlarning keng tarqalishi iqtisodiy faoliyatning barcha sohalarini o'zgartirmoqda. Raqamli iqtisodiyot nafaqat an'anaviy biznes modellarini yangilab, balki yangi, ilg'or tadbirkorlik imkoniyatlarini ham yaratmoqda.

Texnologik tadbirkorlik esa raqamli iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni biznesga aylantirish jarayonini ifodalaydi. Raqamli asrda tadbirkorlar uchun raqamli vositalardan foydalanish, ma'lumotlarni va xaridorlar bilan interaktiv aloqalar o'rnatish muhim ahamiyatga ega. Bunday o'zgarishlar tadbirkorlikni yanada dinamik

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

va moslashuvchan qilishga yordam beradi, shuningdek, yangi bozorlarni kashf etish imkonini beradi.

Raqamli iqtisodiyot va texnologik tadbirkorlik o'rtasidagi bog'lanish dolzarbligi shundaki, ular bir-birini kuchaytiradi: raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi tadbirkorlik jarayonlarini tezlashtiradi, texnologik tadbirkorlik esa raqamli iqtisodiyotning o'sishini ta'minlaydi. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning texnologik tadbirkorlikka ta'siri, uning avfzalliklari va imkoniyatlari, shuningdek, mavjud chaqiriqlar va kelajak istiqbollari ko'rib chiqamiz.

Adabiyot manbalari:

Amerikalik olim va iqtisodchi, *Erik Brynjolsson* va *Andrew McAfee*, "Ikkinchi mashina davri: yorqin texnologiyalar davrida ish, taraqqiyot va farovonlik" asarida mualliflar raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirishning iqtisodiyotga ta'sirini o'rganadilar. Ular raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi natijasida yangi ish o'rinlari va tadbirkorlik imkoniyatlari paydo bo'lishini ta'kidlaydilar.

Belgiyalik kompyuter tadqiqotchisi, *Yves Pigneur* va *Alexander Osterwalder*, "Biznes modelini yaratish: viziyonerlar, o'yinlarni o'zgartiruvchilar va raqiblar uchun qo'llanma" kitobida mualliflar yangi biznes modellarini yaratish jarayonida raqamli texnologiyalarning ro'lini ko'rib chiqadilar. Raqamli iqtisodiyot tadbirkorlikni qanday o'zgartirayotganini va innovatsion yondashuvlarni qanday qo'llash mumkinligini tahlil qiladilar.

Amerikalik olim va biznes konsultant, *Clayton Christensen*, "Innovatorlarning dilemmasi: qachonki texnologiyalar buyuk firmalarning barbod bo'lishiga olib keladi" nomli asarida muallif texnologik innovatsiyalar va ularning bozorlar va tadbirkorlik strategiyalariga ta'sirini o'rganadi. Raqamli iqtisodiyotda muvaffaqiyat qozonish uchun

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

kompaniyalar qanday qilib yangi texnologiyalarni qabul qilishlari kerakligini ta'kidlaydi.

Britaniyalik olim „Cembridge“ universiteti proffessori, *Diane Coyle*, „Qisqa ammo ta'sirli tarix“ kitobida raqamli iqtisodiyotning iqtisodiy o'sish ta'sirini tahlil qiladi. Raqamli iqtisodiyotning yangi o'lchovlari va indikatorlari haqida fikr yuritadi, shuningdek, texnologik tadbirkorlikning iqtisodiy o'sishga qo'shgan hissasini ko'rsatadi.

Biznes platformalar asoschisi, iqtisodchilar, *Geogffrey G.Parker*, *Marshall W.Van Alstyne* va *Sangeet Pul Choudary*, „Platforma inqilobi: tarmoq bozorlari iqtisodiyotni qanday o'zgartirmoqda va ularni siz uchun qanday qilish kerak“ asarida mualliflar platforma iqtisodiyoti va raqamli tadbirkorlik o'rtasidagi bog'lanishni o'rganadilar. Ular raqamli platformalar orqali qanday qilib yangi biznes modellarini yaratish mumkinligi haqida fikr yuritadilar.

Metodologiya: maqsad va vazifalar, tadqiqot usullari, ma'lumotlar to'plash, tahlil usullari, natijalarni taqdim etish, xulosa va tavsiyalar.

Tahlil va natijalar:

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalar orqali tadbirkorlik faoliyatini tubdan o'zgartirmoqda. Raqamli iqtisodiyot tadbirkorlik muhitini raqamli transformatsiya orqali o'zgartiradi. Kompaniyalar raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali jarayonlarni avtomatlashtirish, xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Masalan, bulutli hisoblash va ma'lumotlar analitikasi yordamida kompaniyalar o'z resurslarini yanada samarali boshqarishi mumkin. Raqamli iqtisodiyot innovatsion yondashuvlarni rag'batlantiradi. Startaplar va yangi biznes-modellar raqamli platformalarda tez rivojlanmoqda. Ushbu yondashuvlar, masalan, „onlayn bozorlar“, „crowdfunding“ va „blockchain“ texnologiyalari orqali yangi

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY international scientific conference

imkoniyatlar yaratadi. Biroq, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan birga keladigan xavf va muammolar ham mavjud. Kiberxavfsizlik muammolari, ma'lumotlarni himoya qilish va raqamli tengsizlik kabi masalalar tadbirkorlik faoliyatini murakkablashtirishi mumkin. Quyida esa O'zbekistondagi yirik kompaniya bo'lmish, **"Artel"** misolida raqamli iqtisodiyotning ta'sirini ko'rib chiqamiz.

"Artel", kompaniyasi 2016-yilda O'zbekistonda tashkil etilgan bo'lib, maishiy texnika ishlab chiqarishga ixtisoslashgan. Kompaniya o'z mahsulotlarini nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro bozorda ham taklif etadi. "Artel" kompaniyasiga raqamli iqtisodiyotning ta'siri katta bo'ldi. Birinchi o'rinda, kompaniya raqobatbardoshligi oshdi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida yangi va innovatsion mahsulotlarni ishlab chiqish imkoniyati oshdi. Raqamli tahlil ya'ni "big data" tahlili va marketing strategiyalari yordamida iste'molchilar ehtiyojlariga tezkor moslashish imkoniyati yaratiladi. Raqamli marketing strategiyalari yordamida "Artel" kompaniyasi o'z brendini yanada tanitdi va mijozlar bilan aloqalarni mustahkamladi. Ijtimoiy tarmoqlar va boshqa raqamli kanallar orqali mijozlar fikrlarini yig'ish va ularga tezkor javob berish imkoniyatiga ega bo'ldi. "Artel" o'z mahsulotlarini onlyn savdo platformalarida taklif e'tishga e'tibor qaratdi. Bu iste'molchilar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqani o'rnatish va savdoni kengaytirishga yordam berdi. Raqamli marketing orqali yangi mijozlarga erishish va mavjud mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilash natijasida savdo hajmi 30 foizga oshdi. CRM (Customer Relationship Management) tizimi yordamida mijozlar bilan aloqalar yaxshilandi, natijada mijozlarning qoniqish darajasi 80 foizga yetdi. Raqamli platformalar orqali yangi mahsulotlar va xizmatlar taklif etildi, bu esa bozor ulushini oshirishga yordam berdi. Raqamli iqtisodiyot asosida yangi texnologiyalarni tadqiq etish va joriy etishga yo'naltirilgan investitsiyalar

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

ko'paydi. Quyida "Artel" kompaniyasining raqamli iqtisodiyot sharoitida
BMC (Business Model Canvas) tahlilini¹ ko'rib chiqamiz:

BO'LIM	TAHLIL MAZMUNI
1. Qiymat taklifi (Value Proposition)	• IoT asosidagi smart-mahsulotlar; • Tezkor va raqamlashtirilgan servis (onlayn diagnostika, QR-kod kafolat); • Big Data asosida personalizatsiya qilingan tajriba;
2. Mijoz segmentlari (Customer Segments)	• Uy xo'jaliklari (mass-market); • Korxonalar va B2B mijozlar; • Raqamli servis xizmatlaridan foydalanadigan mijozlar;
3. Mijozlar bilan munosabatlar (Customer Relationships)	• AI asosida shikoyatlarni avtomatik tahlil qilish; • Mijozga moslashtirilgan reklama va takliflar; • Doimiy texnik xizmat eslatmalari;
4. Kanallar (Channels)	• Artel rasmiy do'konlari; • Diler tarmog'i; • Marketplace platformalari (Uzum, Goodzone va boshqalar); • Artel Online Store;

¹ Muallif tomonidan kompaniya ma'lumotlari asosida ishlab chiqilgan.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

	• Raqamli marketing (Instagram, Telegram, Google Ads); • Mobil ilova orqali sotuv takliflari;
5. Daromad oqimlari (Revenue Streams)	• Maishiy texnika sotuvlaridan tushum; • Smart-mahsulotlar va IoT servislaridan daromad; • Onlayn savdo tushumlari; • B2B buyurtmalar;
6. Asosiy resurslar (Key Resources)	• IoT va smart-platforma; • Big Data markazi; • Zamonaviy ishlab chiqarish liniyalari (robototexnika); • Mobil ilova va CRM tizimlari; • IT mutaxassislar, muhandislar;
7. Asosiy faoliyatlar (Key Activities)	• Smart-mahsulot dizayni va ishlab chiqarish; • IoT ekotizimini rivojlantirish; • Onlayn savdoni boshqarish; • Raqamli marketing kampaniyalari; • Avtomatlashtirilgan servis jarayonlari;
8. Asosiy hamkorlar (Key Partners)	• Texnologik hamkorlar (Samsung, MediaTek va b.); • IT kompaniyalar (ERP, CRM, WMS ishlab chiquvchilar);

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

	• Marketplaces; • Logistika va transport kompaniyalari; • Davlat tashkilotlari (Raqamli iqtisodiyot loyihalari bo'yicha)
9. Xarajatlar tuzilmasi (Cost Structure)	• IoT platformasi va IT sarmoyalari; • Dasturiy ta'minot xarajatlari (ERP/CRM); • IT jamoa xarajatlari; • Raqamli marketing budjeti; • Logistika optimizatsiyasi uchun xarajatlar

Tahlil shuni ko'rsatyaptiki Artelning biznes modeli raqamli iqtisodiyotga juda moslashgan. IoT, Big Data, onlayn savdo, raqamli servis — kompaniyaning yangi qiymat manbalariga aylangan. Raqamli transformatsiya Artelni mahalliy bozor lideri bo'lib qolishiga yordam beruvchi asosiy omildir. Kompaniyaning yangi biznes modeli yanada moslashuvchan, innovatsion va mijozga yo'naltirilgan.

Xulosa

Raqamli iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy tizimning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, texnologik tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali kompaniyalar, xususan, "Artel" kabi yirik ishlab chiqaruvchilar, o'z mahsulotlarini innovatsion tarzda taklif etish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va iste'molchilar bilan aloqalarni mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Raqamli iqtisodiyot

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY international scientific conference

nafaqat raqobatbardoshlikni oshiradi, balki yangi biznes modellarini yaratishga ham yordam beradi. Bunday o'zgarishlar tadbirkorlik muhitini yanada rivojlantirish, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va milliy brendlarni global miqyosda tanitishga xizmat qiladi. Raqamli transformatsiya jarayoni davom etar ekan, tadbirkorlik sohasida yangi g'oyalar va yechimlar paydo bo'lishi kutilmoqda, bu esa kelajakda raqamli iqtisodiyotning yanada kengayishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. *Geogffrey G.Parker, Marshall W.Van Alstyne va Sangeet Pul Choudary*, "Platforma inqilobi: tarmoq bozorlari iqtisodiyotni qanday o'zgartirmoqda va ularni siz uchun qanday qilish kerak" (2016).
2. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. MIT Press.
3. Li, F., & Wang, Y. (2021). "Digital transformation and firm performance: Evidence from manufacturing enterprises." *Technovation*, 102, 102–112.
4. Abdurahmonov, Q.X. (2020). *Raqamli iqtisodiyot: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
5. "Raqamli iqtisodiyot asoslari" darslik, 2020. <https://lib.niuuz.online/book/478>.
6. "Raqamli iqtisodiyot" ilmiy-elektron jurnali 10-son <https://infocom.uz/magazine/17>
7. Autio, E., Nambisan, S., Thomas, L., & Wright, M. (2018). "Digital affordances, spatial affordances, and the genesis of entrepreneurial ecosystems." *Strategic Entrepreneurship Journal*, 12(1), 72–95.
8. Хайдарова К. А. и др. Цифровая экономика на предприятиях и роль в ней электронной коммерции //Journal of new century innovations. - 2022. — Т. 15. - №. 3. - С. 106-110.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY international scientific conference

9. Kasimova Fatima Tulkunovna, and Mirjalilova Shaxnoza Mirziyod qizi.

"RAQAMLI IQTISODIYOT RIVOJLANISHNING ZAMONAVIY
BOSQICHI VA UNING KICHIK BIZNES RIVOJLANISHIGA TA'SIRI".

Proceedings of International Educators Conference, vol. 2, no.
5, May 2023, pp. 137-40.